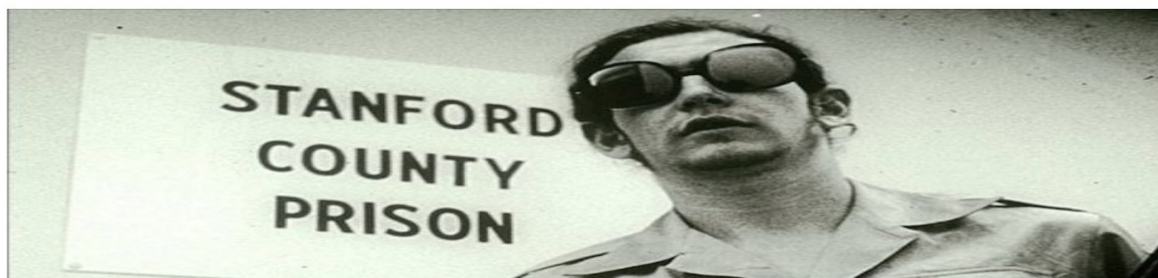

Stanfordský vězeňský experiment – Jak člověk propadne zlu?

Od Martin Hudec - 24. 1. 2017

Píše se léto roku 1971. V prostorách kalifornské Stanfordovy univerzity se připravuje psychologický experiment, který má vstoupit do dějin jako jeden z nejkontroverznějších experimentů vůbec. Čtyřicet vybraných dobrovolníků se uchyluje do prostor uměle vytvořeného vězení, aby zkoumalo vliv sociálních rolí na lidské jednání.

Experiment, původně naplánovaný na dva týdny, byl financován americkou armádou. Jeho autor, sociální psycholog Philip Zimbardo, si kladl za cíl objasnit příčiny, které vedou člověka k **zneužívání moci**. Jak už název napovídá, celý pokus byl založen na vztahu mezi vězněm a dozorcem v prostorách žaláře. Nikdo tehdy netušil, co se stane – kvůli alarmujícím okolnostem a zásahu Zimbardovy přítelkyně byl experiment po šesti dnech předčasně ukončen. „Dozorci“ se totiž záhy proměnili v sadistické tyrany, několik studentů odstoupilo a jeden se pod nátlakem psychicky zhroutil...

Z lidské bytosti číslem

Na základě inzerátu, který za účast na experimentu nabízel štědrú odměnu, se Zimbardovi přihlásilo 75 dobrovolníků. Po sérii lékařských i osobnostních testů bylo vybráno 24 emočně nejstabilnějších a zdravých jedinců, kteří měli pokus absolvovat. Polovina z nich se posléze stala „dozorci“, ta druhá „vězni“ v umělé věznici, zbudované ve sklepě univerzity. Zimbardo se pak stal „ředitelem věznice“.

Simulované podmínky byly až nepříjemně věrohodné (ve snaze napodobit kalifornskou věznici Palo Alto). Nechyběly kamery, mříže, pouta ani vězeňské mundúry. Podobně veškeré vězeňské procedury probíhaly tak, jako by šlo o skutečnou káznici. Vězni měli zakázáno mluvit v dobách odpočinku či během jídla. Museli své bachaře oslovovat „pane nápravný důstojníku“ a plnit veškerá pravidla pod hrozbou trestu. **Vězni naopak mohli být oslovováni pouze čísly.** Cílem bylo vězně dehumanizovat, vyvolat v nich pocit naprosté podřízenosti a v dozorcích naopak dojem absolutní moci. Dozorci mohli vězně potrestat libovolně, ovšem bez použití fyzického násilí.

Během několika dnů se však začaly objevovat stupňující se sadistické sklony dozorců. Nutili vězně k nekonečnému cvičení a vyvolávali nevráživost mezi nimi navzájem. Ponižovali je a odepírali jim důstojnost, hygienu i jakékoliv pohodlí. Mnozí z vězňů začínali podléhat extrémnímu stresu, agresi či emotivním výbuchům, několik z nich bylo proto z experimentu propuštěno. Pokusili se dokonce o **hladovku či otevřenou vzpuru.**

Po šesti dnech však Zimbardova přítelkyně Christina Maslachová, zhrozena situací ve „vězení“, pohrozila výzkumníkovi, že ho opustí, pokud experiment okamžitě nezastaví. Tato pohrůžka donutila vědce experiment ukončit.

Výstup z experimentu nepříjemně překvapil mnoho tehdejších vědců, včetně jeho autora. I dnes ale při čtení oněch řádek člověka zamrazí:

Všichni účastníci experimentu byli placeni a plně si vědomi toho, že jde o simulaci. Přesto neváhali ostatní šikanovat a ponižovat. I vězni akceptovali svou roli a nepokusili se z pokusu odstoupit. Dokonce i Zimbardo se se svou rolí ztotožnil natolik, že nezasáhl. Pokus poukázal na to, že autorita, ideologie a manipulace dovedou člověka změnit k nepoznání, jelikož se často ztotožní s rolí, která je mu přisouzena. S experimentem bylo obeznámeno 50 lidí. Christina jako jediná zpochybnila jeho etičnost.

I tato studie však má své světlé stránky. Na jejím základě došlo ke **změnám režimu** ve skutečných amerických věznicích. Z rozhovorů s jeho figuranty, konanými řadu let po ukončení pokusu, také vyplývá, že je experiment dlouhodobě negativně neovlivnil, řada z nich se rozhodla podobné problematice věnovat i ve své psychologické praxi.